

עיונים וביאורים

מלחמת מדין שיטת הרמב"ם ז"ל בזה

בביזה כלל ובמדין נטלו, אתא לגלוי' דמדין כיון שלא נכרת עליה ברית לא היתה בכלל לא יהיה לכהנים חלק בביזה, וה"ה לכל שאר הארצות שלא נכרת עליהן ברית. ומה שלא נטלו בדין חלק שוה עם ישראל גזירת הכתוב היתה הוראת שעה".

אך צע"ג בזה, דהא, זה שנטלו במדין הוא לא בשייכות ל"חלק בביזה", אלא (כדברי הרמב"ם במק"א²) דהוי "תרומת המכס".

ולכאורה י"ל: דמלחמת מדין הוא בשונה מהמלחמה דכיבוש הארץ (מלחמת ז' עממין): דהנה גבי מלחמת מדין כתיב: "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים"³, היינו דמטרת

א. כתב הרמב"ם הל' שמיטה ויובל (פי"ג ה"י): "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען... שלא יטלו חלק בביזה בשעה שכובשין את הערים וכו'". ובהל' י"א (שם): "יראה לי שאין דהברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם יצחק ויעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל".

והראב"ד בהשגותיו (על אתר) מקשה: "והרי בביזת מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמצות יוצר הבל ית" – הרי שגם בכיבוש "שאר כל הארצות" לא היה לכהנים וללויים (נחלה בארץ ו) חלק בביזה. וה"ה לא "ככל ישראל".

והנה בכס"מ מיישב זהו: "וסובר רבינו דאדרבא משם ראי', דמדחזינן דבארץ שנכרת עלי' ברית לא נטלו חלק

² וראה רמב"ן מטות, לא, כח: גם המכס הזה מפני שהי' השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם.

³ בסהמ"צ שורש ג. וראה רדב"ז הנ"ל.

⁴ מטות לא, ב ואילך.

¹ אבל ראה רדב"ז לרמב"ם כאן.

ועפ"י אתי שפיר, דמלחמת מדין לא היתה לשם כיבוש – שתהי' הארץ קנינם¹⁰ ושישבו בה – אלא "לא לקחו את ארצם רק לנקום נקמתם הרגו אותם"¹¹. א"כ מובן שאי"ז שייך כלל ל"שאר הארצות" שאודותן כותב הרמב"ם שהכהנים והלויים הם בזה ככל ישראל, דדברי הרמב"ם אינם אלא במלחמה שמטרתה ואופנה הם שהמלך כובש את הארץ, משא"כ מלחמת מדין יש לה גדר אחר, שאין מטרתה לכבוש את ארץ מדין, אלא רק לנקום את "נקמת בני" מאת המדינים".

ב. אך ק"ק בזה: דבהל' מלכים¹² כתב הרמב"ם: "כשצריך על עיר לתפשה¹³ אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה ומניחים מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שנאמר¹⁴ ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה, מפי השמועה למדו שבכך צוהו"¹⁵. מפשטות לשונו משמע, שלדידו, גם מלחמת מדין היתה

המלחמה היתה "ויהרגו כל זכר"¹⁶ כנקמה (ע"מ שהם עשו לבנ"י); אך לא שלחמו בהם בשביל להתיישב בעריהם (ואדרבא: "את כל עריהם במושבותם ואת כל טירותם שרפו באש"¹⁷), ורק לקחו בשבי את "נשי מדין ואת טפם וגו' ואת כל חילם בזו"¹⁸. ואילו לעומ"ז המלחמה עם ז' האומות, היתה במטרה ליישב את הארץ ולכבוש אותה¹⁹.

(5) לא, ז.

(6) ראה פרש"י שם לא, ב. פינחס כה, יז-

יח ובפרש"י.

(7) לא, י.

(8) שם, ט.

(9) שאף שגם בז' עממין נצטוו (ועוד יותר) "לא תחי' כל נשמה כי החרם תחרימם גו'" (שופטים כ, טז-יז) – הרי מפורש שם (פסוק יח) שאין זה שייך לכיבוש הארץ [וראה רמב"ם (הל' מלכים פ"ה ה"ד) שמצות החרם תחרימם, לא תחי' כל נשמה בז' עממין, אינה שייכת דוקא ל(מצוה ד)כיבוש הארץ (אף שמאז דוקא נתחייבו בזה, כברמב"ם שם פ"ו ה"ד), שבה מדובר בפרשתנו, ראה רמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע ד.]. כ"א "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם", ומלחמת ז' עממין הוא לא בשביל לא תחי', הריגתם, כ"א בשביל כיבוש א"י. וכמובן גם מזה שקראו להם לשלום ושלשה כתבים שלח יהושע כו' מי שרוצה לברוח יברח כו' מי שרוצה להשלים ישלים כו' (רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה. וש"נ. וראה שם בריש הפרק ובה"ד שם). וגרגשי עמד ופנה (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויק"ר פי"ז, ו. פרש"י תשא לג, ב. לד, יא. ועוד) וראה לקמן הערה 20, 24. משא"כ במדין שלא מצינו שפתחו להם לשלום. וצ"ע בלשונו

הרמב"ם שם רפ"ו "אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום כו". וראה לקמן בפנים בסעיף ב.

(10) דכיבוש קונה (ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ד. שו"ע אדה"ז הל' הפקר והשגת גבול ס"ג).

(11) לשון הרמב"ן מטות לא, כג. אבל ראה לקמן הערה 25.

(12) פ"ו ה"ז.

(13) וראה ספרי (שופטים כ, יט): לתפשה ולא לשבותה.

(14) מטות לא, ז. כ"ה

(15) ראה תיב"ע עה"פ "אקפוה מתלת טריגונהא היכמא דפקיד ה' ית משה". וראה ספרי שהובא לקמן בפנים.

באין-ברירה ישיירו רוח הרביעית בלתי מוקפת.

[שלפי"ז אפ"ל שזהו כוונת הרמב"ם בב' הלשונות: "ומניחין מקום לבורח"י" הוא בשייכות למלחמת נקמה במלחמת מדין; "ולכל מי שירצה להמלט על נפשו"²² - בשאר מלחמות, שבהם אין המטרה להרוג אותם²³].

אבל מכך שהרמב"ם כולל גם את מלחמת מדין בהלכה ד"כשצריך על עיר לתפשה אין מקיפין וכו'"; ועוד, שאף דין זה (ד"אין מקיפין וכו'") נילף ממלחמת מדין, משמע שגם מלחמת מדין יש בה צד השהיה (עכ"פ כל-שהוא) למלחמות האחרות שמטרתן היא לכבוש את העיר²⁴].

בהגדר ד"צריך על עיר לתפשה", היינו לכבוש את העיר.

[ויתירה מזו: אם הכוונה היתה "רק לנקום נקמתם הרגו אותם", מדוע מניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו". אלא ע"כ דהוי כיבוש.

(עד"ז מובא בספרי, עה"פ ד"ויצבאו"¹⁶ מובא ברגצו'בי"ו ב' דעות אם הקיפו מארבע רוחות או רק משלושה¹⁸, דפליגי בזה אי הוי מלחמה או נקמה, שבמלחמה מהני מג' רוחות, משא"כ בנקמה הוא בד' רוחות).

אמנם אפ"ל, דגם במלחמה שהיא לשם נקמה "להרוג אותם", ישנה נתינת-מקום לומר שישירו רוח הרביעית בלתי מוקפת (לא בכדי שבני העיר יוכלו להמלט על נפשם, אלא) בכדי ש"ולא יתחזקו לקראתנו"¹⁹, היינו שאם לא תהיה להם אפשרות לברוח, אזי יגברו על אותם שבמצור וזה יכול לגרום ח"ו לקרבנות אצל בני²⁰, ולכך

(21) וכלשון הספרי כאן לענין מדין "שיברחו".

(22) להעיר שבקריית ספר על הרמב"ם הל' מלכים שם כתב רק "אלא מניחין רוח אחד כדי שיברחו" והשמיט "ולכל מי שירצה להמלט על נפשו".

(23) וגם מתאים לכאורה לב' הטעמים ברמב"ן בסהמ"צ שם: "כי בזה נלמוד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבינו בעת המלחמה" - מתאים למלחמת רשות סתם; "ובו עוד תקון שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו לקראתנו" - מתאים (גם) במלחמת נקמה במלחמת מדין. ולהעיר מרדב"ז לרמב"ם שם: וכל זה מדרכי התורה אשר כל נתיבותי שלום.

(24) דבפשטות, הדין ברמב"ם "כשצריך על עיר לתפשה כו'" לא קאי במלחמה ז' עממין ועמלק דכשלא השלימו נצטוו החרם תחרימם ולא תחי' כל נשמה (כברמב"ם שם פ"ה ה"ד), כ"א במלחמה שנלחם עם שאר העמים כו', כמ"ש ברדב"ז לרמב"ם שם. וראה רמב"ן שם,

(16) עה"פ שם.

(17) צפע"נ עה"ת מטות לא, ו.

(18) כ"ה בספרי לפנינו, שת"ק ס"ל שהקיפיה מארבע רוחותי רבי נתן אומר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו. אבל ביל"ש ומדרש לקח טוב כאן, גם בדעת ת"ק: הקיפיה משלש רוחותי. וכן הובא ברמב"ן בסהמ"צ השלמות למ"ע, מ"ע ה' סתם "דרשו בספרי". ולפ"ז ר"נ רק מפרש דברי ת"ק. ועפ"ז מתרצים דעת הרמב"ם שלא פסק בדעת ר"נ (ראה תולדות אדם לספרי כאן. ועוד).

(19) לשון הרמב"ן בסהמ"צ שם.

(20) בתולדות אדם שם כתב, שמטעם זה להרמב"ם גם במלחמת ז' אומות מקיפין רק משלש רוחות. וראה לקמן הערה 24.

כבמלחמת עמלק²⁸ שהציוי בזה היה²⁹ "והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור"³⁰. מוכח, שהיתה מלחמת נקמה, אבל לא מלחמה ע"מ למחות בלבד, אלא – עכ"פ ג"כ מעין מלחמת כיבוש.

ולכן, בנוגע להדין אם צריך להקיף את העיר מג' רוחות בלבד או מכל הד' רוחות, הרי מאחר שבמדין לא היה הציווי להרוג את כל יושבי הארץ, כתב הרמב"ם ש"אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה", ומזה למדים (ובמכש"כ) גם למלחמות אחרות שהן לשם כיבוש לגמרי, "כשצריך על עיר לתפשה, שמהני מג' רוחות.

(28) ברמב"ן מטות לא, ו: והנה משה לא מצוה אותם מה יעשו רק אמר להם לתת נקמת ה' במדין וחשב שלא ישאירו בהם שריד ופליט כנקמת עמלק או כנקמת שבעה עממים. וכאשר ראה שהשאירו הנשים והטף והבהמה קצף על הנשים כו' וכיון שראה שהעם חפץ לשלל מחל על הטף בנשים ועל השלל ויתכן עוד כו' ושלח שם מועטים להכות בערי הפריזי כו' כמנהג השוללים, ולא צוה להם דבר רק להנקם מה שתמצא ידם כו'. אבל גם לפי' הא' הרי רק חשב שלא ישאירו אבל לא נצטוו ע"ז מפורש כבעמלק וז' עממין.

(29) שמואל-א טו, ג.
(30) אלא שברמב"ם (הל' מלכים שם ה"ד) מפורש בנוגע לעמלק רק אין מניחין מהם נשמה (כבו' עממין) וכן הוא אומר בעמלק תמחה את זכר עמלק (וראה שם פ"ה ה"ה). וברמב"ם שם שוהו דוקא באלו שלא השלימו היינו שגם בעמלק שואלים לשלום אם ישלימו. ואכ"מ.

וא"כ, הדרא קושיית הראב"ד לדוכתא, דעפ"י הנ"ל שמלחמת מדין היא בדומה להמלחמות ד"שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל", היאך מצינו אשר "בביזת מדין לא נטלו" (הכהנים והלויים) חלק בישראל".

ג. אלא י"ל שלדעת הרמב"ם היו במלחמת מדין ב' ענינים: מלחמה זו היתה לשם "נקמת בני"י", ובד-בבד עם-זה היתה ג"כ כעין מלחמת כיבוש, בדומה להמלחמות דשאר כל הארצות שכובש המלך.

ואף שלא מצינו בפשטות הכתובים שירשו את ארץ מדין³¹ (היינו כיבוש), מ"מ מפרש הרמב"ם שמכיון שכתוב אשר "וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם בזו, ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה"³² (וטענתו של משה לא היתה אלא ע"ז ש"החיייתם כל נקבה" וציוה רק "הרגו כל זכר בטף"³³), וזה לא הוי

ואין זו מצות שעה במדין אלא היא מצוה לדורות בכל מלחמות הרשות וכ"כ הרב בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם". וכן מפורש בחינוך (מצוה תקכו) "במלחמת הרשות כו' ובמלחמת ז' עממין מקיפין אותם מכל צד כו'". וראה מנ"ח שם, דכתב דהרמב"ם אינו מחלק בין מלחמת מצוה לרשות כיון דיליפנן ממדין מנ"ל לחלק. ובפרט מלחמת מדין היתה ע"פ ציווי השי"ת כו'. ואכ"מ.

(25) להעיר מרמב"ן בלק (כב, ד). פירושו בפרשת מטות (כנ"ל הערה 11). וראה ד"ה החלצו תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' נד). ואכ"מ.

(26) לא, ט. יא.

(27) לא, טו-יז.

וצריך להבין: דהטעם ששבת לוי "לא עורכין מלחמה" כ' הרמב"ם³⁸ שזהו מפני ש"הובדלו מדרכי העולם (ולכן) לא עורכין מלחמה כשאר ישראל"; א"כ מ"ש מלחמת נקמה (כמלחמת מדין³⁹) שבה השתתף גם שבת לוי⁴⁰?

ה. וי"ל הביאור בזה: מאחר ששבת לוי "הובדל"³⁸ לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם כו' הם חיל השם, מובן שמלחמה שאינה לשם כיבוש ארץ כדרכי העולם – יכול להיות שייך גם לשבת לוי, ומלחמה שיש לה קשר עם

ולאידך, מאחר שמלחמת מדין היתה (גם ו) בעיקר של נקמה⁴¹, "הרגו כל זכר⁴²" "וכל אשה יודעת איש", לא לשם כיבוש – שיתוסף בנכסיו – בקרקעי ובמטלטלי, ביזה⁴³, לכן אין הענין של ביזה כאן בדומה להביזה ד"שאר כל הארצות שכובש מלך", ש"הכהנים והלויים באותן הארצות ובביותן ככל ישראל", אלא היא תרומת המכס.

אלא שצ"ב: אם עיקרא דהמלחמה הוא לשם נקמה. מדוע הוצרכו להפריש תרומת המכס (לא לעזר הכהן וללויים).

ד. ויובן זה בהקדים מה דמצינו במלחמת מדין ענין נוסף:

והוא: כתיב⁴⁴ "לכל מטות ישראל תשלחו לצבא", יליף מזה ר"ע⁴⁵ "להביא את שבתו של לוי"⁴⁶, שגם שבת לוי השתתף במלחמת מדין.

והרגצ'ובי⁴⁷ מבאר שבזה נחלקים (בספרי) אם "שבת לוי הוה ג"כ במלחמת מדין, ובוה תליא דלמלחמה אין יוצאים⁴⁸ כמ"ש הרמב"ם ז"ל, אבל אם הוי נקמה יוצאים".

שהם לא יוצאים בצבא ולא היו נוחלים בארץ, וגם לא בשלל מלחמה. וראה לקמן בפנים.

(38) הל' שמיטה ויובל שם הי"ב.

(39) ברא"ם מטות לא, ד: והוצרך הכתוב לרבות שבת לוי שלא תאמר כיון שאין לשבת לוי חלק ונחלה בארץ לא היו בכלל הלוחמים קמ"ל. ובתולדות אדם לספרי שם הוסיף: ומ"מ הואיל ולהם ערי מגרש לנחלה כשיטות ר' יוסי שילהי מס' מעשר שני ע"כ לא נמנע לשלוח מאתם בערך נחלתם שאינו בשיווי שאר שבטים. וצ"ע מהי השייכות דמלחמת מדין לחלק ונחלה בארץ. ולומר דמפרשים שהלימוד בספרי ורש"י "להביא את שבת לוי", הוא בכל המלחמות, גם במלחמת א"י – הוא חידוש גדול. וצע"ג. ואכ"מ.

(40) בתולדות אדם לספרי שם (וראה גם גו"א לפרש"י שם) ואפשר לומר עוד דריבה את לויים לא למלחמה אלא לשאת את הארון כו'.

(41) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 93 ואילך הביאור בעבודה ובפנימיות הענינים.

(31) ולהעיר מלשון רש"י פנחס (כה, יח): ואת מואב לא צוה להשמיר כו'.

(32) לא, יז.

(33) ולהעיר דכל השבי והמלקוח והשלל לא בוזו לעצמן כ"א ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן גו" (לא, יב), ואח"כ ניתן להם בציוי ה' "וחצית את המלקוח גו" (לא, כז).

(34) לא, ד.

(35) בספרי עה"כ.

(36) וכ"ה ברש"י עה"פ "לרבות שבת לוי".

(37) לכאורה כוונתו לכל מלחמה לא רק מלחמת כיבוש הארץ. וראה רלבי"ג כאן: וזולת שבת לוי שלא היו יוצאי לצבא כי לא הי' להם חלק בארץ. ובאברבנאל: לפי

(ולהרים⁴⁸) ולתת⁴⁹ לאלעזר הכהן וללויים⁵⁰ בתור "חיל ה'".

ו. אבל עדיין צ"ב: הדין ש"שלא עורכין מלחמה" כתבו ברמב"ם בהמשך להלכה הנ"ל, (שאינם נוטלים חלק בארץ ובביזה, משא"כ בשאר הארצות), וז"ל: ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים כו' לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן.

ומהמשך דברי הרמב"ם משמע, שב' דינים אלו, "לא עורכין מלחמה" ו"לא נוחלין", קשורים והא בהא תליא (וכדמוכח מסוף דבריו, שם כוללם הרמב"ם כא': "לפיכך הובדלו כו' לא עורכים מלחמה כו' ולא נוחלין כו'") – ולפ"ז נמצא לכאורה, שבמלחמת כיבוש של שאר הארצות, אזי "הכהנים והלויים

ה' הרי בתור "חיל ה'" צריך גם (ודוקא) שבט לוי (להשתתף) להיות במלחמה, דהרי מלחמת מדין היתה "לתת נקמת ה' במדין": גדר ותוכן המלחמה הוא, מטעם שמדין עומד כנגד הקב"ה⁴³, כנגד ה'⁴⁴, לכן צריך (גם) שבט לוי להשתתף בהמלחמה במדין – זהו ענינו ותפקידו בתור "חיל השם", לעשות "נקמת ה'"⁴⁵.

ועפ"ז אתי-שפיר זה שבמלחמת מדין היה הציווי⁴⁶ "והרמות מכס לה' גו' ונתת לאלעזר הכהן תרומת ה'", ולאח"ז "תקח אחד אחוז מן החמשים גו' ונתת אותם ללויים": בזה ניכר שמלחמה זו אינה ככל המלחמות (לשם השלל והבוזה)⁴⁷, אלא מלחמה לעשות את "נקמת ה'" – ולכן גם "ממלקוח השבי באדם ובבהמה"⁴⁸ היה צריך להפריש

(42) לא, ג.

(43) ראה ספרי ורש"י עה"פ.

(44) וכידוע בפנימיות הענין דמדין מנגד לאחדות ה', כמבואר בארוכה בלקו"ת פ' מטות (ד"ה החלצו וביאורו) ובד"ה החלצו תרנ"ט דמדין הוא לשון מדון ומריבה ופירושו בעבודת האדם ובפרט בין אדם לאדם ה"ז ענין דשנאת חינם ופירוד הלבבות, דזהו כל ענין קליפת מדין שהוא הפירוד וההתחלקות שהוא ההיפך לגמרי מסטרא דקדושה שהוא בחי' האחדות, היפך האחדות דשם הוי'. עיי"ש בארוכה.

(45) וכ"ה בפנימיות הענינים, כמרומו בשם "לוי" שהוא ע"ש (ויצא כט, ל"ד) "הפעם ילוה (אישי)", שהו"ע ההתחברות והאחדות ההיפך דפירוד והתחלקות, וזהו מביא "ילוה אישי", התחברות ואחדות עם "השם".¹

(46) מטות לא, כח.

(47) לא, כו.

(48) ראה זח"ג קפח, ב.

(49) ראה מפרשים לסהמ"צ להרמב"ם בסוף שרש ג' בגדר תרומת המכס. ובמפרשי התורה מטות שם.

(50) הל' "והרמות מכס לה'" "תרומת ה'" (לא, כח. כט. לג ואילך) נאמר רק במתנות אנשי צבא לאלעזר הכהן ולא במתנת העדה אחד אחוז מן החמשים מה שנתנו ללויים. אבל גם בנתינה ללויים מפורש בהכתוב (לא, ל. וכן שם, מז) "ונתת אותם ללויים שומרי משמרת משכן ה'", שזהו מה ששבט לוי "הובדל לעבוד ה' לשרתו" (ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"א וה"ב), וראה אברבנאל מטות בפסוקים הנ"ל. ולהעיר מתוד"ה מתרומת (יומא כד. א).

כאותן הארצות ובביתן ככל ישראל, יכולים (צריכים) גם הכהנים והלוים להשתתף במלחמה - ולכאורה הרי המלחמה בשאר הארצות אינה נקמת ה', אלא לשם כיבוש; וא"כ איזה שייכות יש למלחמות אלו לשבט לוי.

כן צריך בירור אריכות הרמב"ם בלשונו: "שאינ הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם", דלכאורה: למאי נפק"מ פרטים וסימנים הללו?

דאילו כתב רק "בארץ כנען" כמ"ש הוא עצמו בהלכה שלפנ"ז, כבר היה ברור לאיזה ארץ נתכוון.

ואת"ל שרוצה לקשר את הארץ עם האבות, מאחר ש"ירושה (בתור) בניהם", הו"ל לכתוב בארץ שניתנה לאברהם" (וכמו שמצינו לשון זה עצמו במק"א ברמב"ם⁵²) ותו לא, ומדוע מוסיף ומפרט "שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב", "וירשוה בניהם ונתחלקה להם"⁵³?

(51) ראה (בענין השתתפות כהנים במלחמה) סוטה מד, א במשנה. קדושין כא, ב (רמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"ד) מדרכי גיטין ס"פ מי שאחזו. ברכי יוסף אבה"ע סי' ו'. ועוד.

(52) הל' תרומות פ"א ה"ב.

(53) לכאורה י"ל שבא לשלול קיני קניזי וקדמוני שאף שניתנו בכריתת ברית לאברהם (לך טו, יט ובפרש"י שם. רמב"ם הל' רוצח פ"ח ה"ד. ועוד) לא ירשוה בניהם ולא נתחלקה להם. ולפ"ז הוא דלא כבספרי קרח (יח, כד) שופטים (יח, ב), הובאו בפרש"י (שופטים שם). ספרי זוטא ויל"ש קרח שם. ראה מרגניתא טבא לסהמ"צ להרמב"ם שורש יב בסופו. וראה

פרשת דרכים דרוש ו'. אבל ממ"ש הרמב"ם רפי"ג מהל' שמיטה ויובל (וראה הל' רוצח שם) משמע לכאורה דגם בקני קניזי וקדמוני לא יטלו. ראה מנ"ח מצוה תח ותקד. ועוד. ויל"ע אם בלשון זה נתמעט גם עבר הירדן, דלכאורה תלוי בהשקו"ט אם "נטלו מעצמם" (ספרי תבוא כו, ג) ואינו בכלל הארץ שנתן לאברהם (אודה"ח מטות לב, ז), או דהוי בכלל הברית לאברהם (ראה רש"י לך שם. אוה"ח דברים ג, יג וראה רמב"ן חוקת כא, כא. ועוד). הארץ שנתן לאברהם (אודה"ח מטות לב, ז), או דהוי בכלל הברית לאברהם (ראה רש"י לך שם. אוה"ח דברים ג, יג וראה רמב"ן חוקת כא, כא. ועוד). ובספרי זוטא ויל"ש שם, פרש"י שופטים שם (מספרי שם) מפורש דגם בעבר הירדן אין נוחלין" (אבל להעיר מאודה"ח מטות שם ג, שטענת בני גד ובני ראובן שעבר הירדן יש לו דין כיבוש רבים שאז הוי כא"י (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ב), והיינו כ"שאר כל הארצות שכובש מלך כו" המובא ברמב"ן כאן. וראה רמב"ם הל' רוצח רפ"ח (ובכס"מ שם ורפ"י (וכס"מ), וראה בארוכה ברכ"י או"ח סתפ"ט שמסיק בדעת הרמב"ם שעבר הירדן אינו בכלל א"י. וראה לקו"ש חיי"ג ע' 124 הערה 20. וש"נ.). וכ"ה ברמב"ן מטות לא, כח (וראה רמב"ן שופטים שם. מפרשי רש"י שם). וכצ"ל לכאורה לפמ"ש הרמב"ם רפי"ג שם, וכנ"ל. וראה פר"ד דרוש ח בתחלתו. ולהעיר מג' ערי מקלט שבעבר הירדן שניתנו ללוים (מסעי לה, ו) ועוד שש ערים לשבת (רמב"ן שם לה, יד. ראה יהושע כא) - [כ"ז - באותו הגדר שניתנו להם ערים בא"י] דלכאורה תמוה: הבקשה להשאר בעבר הירדן - בלתי רצויו (ראה יהושע כב, יט). והנה בני גד ובני ראובן דרשו זה, משבט מנשה - עשו גם מעשה (סוף פ' מטות) ומלאו הדרישה

משא"כ "שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל", אע"פ שזה נעשה "כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר⁵⁸, מ"מ אי"ז דבר המוכרח בבני"י, המלך "נלחם עם שאר העמים" (לא בכדי שתהיה לישראל ארץ בעולם, נחלה (שדה וחרם) להתיישב שם, אלא) "כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו" (שהם גדולת ושמע ה'60) – ולכן המלחמה בנוגע לארצות אלו שייכת גם לשבט לוי (בתור "חיל השם").

ובפשטות הביאור בזה: דבלשון זה מודגש הסברת החילוק בין הארץ שנכרתה עליה ברית לשאר הארצות שכובש מלך. וכדלקמן:

ז. ארץ ישראל היא ארץ שכבר קודם המלחמה היא מובדלת משאר הארצות בזה ש"נכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב", ומאז היא ארץ הקשורה עם מקבלי הארץ ונעשים למציאות אחת.

דהא זהו"ע הברית (שעוברים) בין הבריתים של דבר אחד, שנים עוברין בתוך גוף אחד להיות לאחדים⁵⁴, היינו א"י עם אברהם יצחק ויעקב, והיא באה לידי ישראל בפועל ע"י "וירשוה"⁵⁵ בניהם ונתחלקה להם.

וכיון שכן, אין צורך לחדש מציאות חדשה בארץ ישראל⁵⁶, וארץ זו נתחלקה להם, ולכן (שבע) שכבשו אינו מספיק וצריך להיות (שבע) שחלקו, כ' היא ניתנה לישראל לשם "והורשתם את הארץ וישבתם בה"⁵⁷, התישבות בה. ובמילא הרי שבט לוי, מאחר שהוא מובדל מדרכי העולם, אינו שייך לזה.

ואעפ"כ נאמר ע"ז נחלה מבוהלת גוי (במדב"ר ס"פ מטות. וראה לקו"ת בחוקותי נ, ב) ולשבט לוי ציווה השם להושיבם בעבר הירדן! ואכ"מ. וראה שיחת ש"פ מטות תשמ"א.

54) ראה פרש"י לך טו, יוד. נצבים כט, יא. לקו"ת נצבים מד, ב.

55) שאין בירושה אלא שינוי מרשות לרשות.

56) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 103 ואילך, דהבעלות על א"י היא מימי האבות. וראה שם ע' 204 ואילך.

57) מסעי לג, נג.

58) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ו. וראה

רמב"ם הל' תרומות שם.

59) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

60) ראה שם ספ"ד. ובארוכה – לקו"ש

חיי"ח ע' 279.